

Aytən ƏLİYEVƏ
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanası
ORCID ID: 0009-0005-0028-6082
E-mail: dissertant1@gmail.com

NİZAMİ GƏNCƏVİNİN POETİK İRSİ

Açar sözlər: Nizami Gəncəvi, Xəmsə, dünya ədəbiyyatı, Azərbaycan ədəbiyyatı, Şərq poeziyası

Giriş

Nizami Gəncəvi dünya ədəbiyyatı tarixində mühüm yer tutan böyük sənətkarlardan biridir. Onun zəngin poetik irsi yalnız Azərbaycan ədəbiyyatına deyil, bütövlükdə Şərq və dünya ədəbi fikrinin inkişafına güclü təsir göstərmişdir. Nizami yaradıcılığı humanizm, ədalət, mənəvi kamillik və insan sevgisi kimi ümumbəşəri ideyaları ilə seçilir. Şairin “Xəmsə”si dünya klassik ədəbiyyatının ən qiymətli nümunələrindən hesab olunur və əsrlər boyu bir çox sənətkarlar üçün ilham mənbəyi olmuşdur.

Nizami Gəncəvinin əsərlərində folklor motivləri, fəlsəfi düşüncə və yüksək poetik sənətkarlıq vəhdət təşkil edir. O, xalq yaradıcılığından geniş şəkildə bəhrələnərək onları yeni bədii formada təqdim etmişdir. Bu xüsusiyyətlər onun yaradıcılığını yalnız ədəbi deyil, həm də elmi və mədəni baxımdan qiymətli irsə çevirmişdir.

Məqalədə Nizami Gəncəvinin dünya ədəbiyyatındakı mövqeyi, yaradıcılığının Şərq və Qərb ədəbiyyatına təsiri, həmçinin əsərlərinin humanist və folklor qaynaqları araşdırılır.

Əsas mətn

Əsərləri ümumbəşəri dəyər daşıyan və yüksək poetik gücə malik olan Nizami Gəncəvi dünya ədəbiyyatında silinməz iz qoymuş böyük sənətkarlardandır. O, bədii yaradıcılığı ilə Şərq ədəbi düşüncəsini zənginləşdirmiş, onu dərin fəlsəfi ideyalarla birləşdirərək ədəbiyyatı yeni mərhələyə yüksəltmişdir. Nizami yalnız Azərbaycan ədəbiyyatında deyil, ümumilikdə dünya ədəbiyyatında yeni bir ədəbi istiqamətin formalaşmasına təkan vermişdir. Onun əsərləri əsrlər boyu müxtəlif xalqların görkəmli sənətkarları üçün ilham mənbəyi olmuş, bir çox yazıçı və şairlər onun yaradıcılığından bəhrələnərək sənətkarlıq nümunələri yaratmışlar. Professor Y.E.Bertels çox haqlı olaraq qeyd edir ki, əgər təkcə Nizamini təqlid edən yazıçıların adlarını saymaq istəsək, “o zaman biz Yaxın Şərq xalqlarının ədəbiyyatlarının bütün tarixini şərh etməli olardıq” [1, s. 9].

Nizami Gəncəvinin zəngin irsi humanizm, ədalət, insan sevgisi, yüksək mənəvi dəyərlər və estetik kamillik ideyalarını təbliğ edir. Onun yaradıcılığı cəmiyyətin problemlərinə tənqidi yanaşma ilə yanaşı, dostluq, məhəbbət və mənəvi saflıq kimi ali keyfiyyətləri ön plana çəkir. Bu xüsusiyyətlər Nizami poeziyasını yalnız bir dövrün deyil, bütün zamanların dəyərli irsinə çevirir.

Şərq və Qərb ədəbiyyatı arasında mənəvi körpü rolunu oynayan Nizaminin adı Homer, Dante, Vilyam Şekspir, George Gordon Byron, Alexander Puşkin və Leo Tolstoy kimi dünya ədəbiyyatının nəhəng simaları ilə bir sırada çəkilir. Bu fakt onun yaradıcılığının global miqyasda qəbul olunduğunu və yüksək qiymətləndirildiyini göstərir.

Nizaminin ən möhtəşəm əsərlər toplusu olan Xəmsə həm Azərbaycan, həm də dünya ədəbiyyatının nadir incilərindən sayılır. Bu əsərlər bədii-estetik dəyəri, dərin məzmunu və poetik zənginliyi ilə seçilərək ədəbiyyat tarixində xüsusi yer tutur. “Xəmsə” yalnız milli ədəbiyyatın deyil, eyni zamanda ümumbəşəri ədəbi irsin mühüm tərkib hissəsidir. Nizami

Gəncəvinin yaradıcılığının dünya miqyasında araşdırılması və təbliği bu gün də aktual olaraq qalır. Onun Azərbaycan şairi kimi tanındılması, əsərlərində ifadə olunan humanist ideyaların geniş şəkildə yayılması və nizamşünaslığın inkişaf etdirilməsi ədəbiyyatşünasların və ümumilikdə cəmiyyətin qarşısında duran mühüm vəzifələrdəndir.

“Nizami Gəncəvidən iqtibas” mövzusunda həsr olunmuş tədqiqatlarda Nizami Gəncəvi yaradıcılığının dünya ədəbiyyatına təsiri geniş şəkildə izah edilir və müxtəlif xalqların görkəmli sənətkarlarının onun əsərlərindən bəhrələndiyi göstərilir. Xüsusilə “Xəmsə” ənənəsi əsasında Əmir Xosrov Dəhləvi, Əbdürrəhman Cami və Əlişir Nəvai kimi böyük şairlər yeni məzmunlu əsərlər yaradaraq bu ədəbi xətti davam etdirmişlər. Bu fakt Nizami məktəbinin Şərq ədəbiyyatında uzun müddət aparıcı rol oynadığını və bir çox ədəbi ənənələrin formalaşmasına təsir etdiyini göstərir. Nizaminin əsərləri əsasında yazılmış çoxsaylı nəzirlər onun poetik irsinin geniş yayılmasının bariz nümunəsidir. “Sirlər xəzinəsi”, “Leyli və Məcnun” və “Xosrov və Şirin” kimi əsərlərə yazılan onlarla nəzirə və bənzətmələr bu irsin nə qədər güclü təsirə malik olduğunu sübut edir. Bu baxımdan, Nizami yaradıcılığı yalnız fərdi sənət nümunəsi deyil, bütöv bir ədəbi məktəb və ənənə kimi dəyərləndirilir. Hətta Qərb ədəbiyyatında da onun təsiri hiss olunur; İohan Volfvan fon Goethe “Şərq-Qərb divanı” əsərində Nizami irsinə müraciət etmiş və ondan ilham almışdır. Eyni zamanda Nizami poeziyasının ilahi qüdrətindən yan keçə bilməyən klassiklərdən Dante, Bokkaçio, Şekspir, Şiller, Höte, Bayron, Puşkin və d. bəhrələnmişlər. Həmin klassiklər təkcə Nizami poeziyasından yararlanmamış, həm də şairi təbliğ, tərənnüm etmişlər [4, s. 3].

Nizami Gəncəvi “Sirlər xəzinəsi” poemasında Azərbaycan xalq ədəbiyyatından və folklordan geniş şəkildə yararlanmışdır. Əsərdə yer alan “Nuşirəvan və bayquşların söhbəti”, “Sultan Səncər və qarı”, “Bir şahzadənin dastanı” kimi hekayələr xalq arasında yayılmış əfsanə və nağıllarla mövzu və ideya baxımından yaxınlıq təşkil edir. Şair bu süjetləri birbaşa xalq yaradıcılığından götürsə də, onları öz düşüncələri və fəlsəfi baxışları ilə zənginləşdirərək yeni bədii forma yaratmışdır. Nizaminin “Xosrov və Şirin” poemasında da xalq rəvayətləri mühüm yer tutur. Tədqiqatçılar qeyd edirlər ki, əsərin süjeti Nizamidən əvvəl həm yazılı mənbələrdə, həm də xalq arasında mövcud olmuşdur. Şair bu xalq motivlərindən istifadə edərək onları yüksək sənət nümunəsinə çevirmişdir. Bertels “Böyük Azərbaycan şairi Nizami” əsərində yazır: “Poemanın süjeti Nizamidən çox əvvəl varmış və bir dərəcəyə qədər sasanilər xanədanının xronikasına daxildir [5, s. 146].

Nizami Gəncəvinin poetik yaradıcılığı dünya klassik lirikasının ən qiymətli nümunələrindən hesab olunur. Onun “Leyli və Məcnun” əsəri romantik məhəbbət mövzusunun erkən və kamil ifadələrindən biri kimi dəyərləndirilir və bu baxımdan Vilyam Şekspirin məşhur “Romeo və Culyetta” faciəsi ilə müqayisə edilir. Eyni zamanda “İskəndərnamə” əsəri epik-fəlsəfi məzmununa görə dünya ədəbiyyatında xüsusi yer tutur və yeni tipli şahnamə kimi qiymətləndirilir. Nizaminin bəzi əsərlərini antik fəlsəfi irslə müqayisə edərək onların yüksək intellektual səviyyəsini vurğulayırlar. Məsələn, “İqbalnamə”nin ideya dərinliyi Aristotelin “Ritorika” əsəri ilə, “Şərəfnamə”nin isə “Poetika” ilə müqayisə olunması bu baxımdan diqqətəlayiqdir. Bu müqayisələr Nizami yaradıcılığının yalnız bədii deyil, həm də fəlsəfi əhəmiyyətini ön plana çıxarır.

Nizami Gəncəvi “Leyli və Məcnun” poemasını yazarkən dövrün hökmdarı olan I Axsitan tərəfindən əsərin fars dilində qələmə alınması istənilmişdir. Şair bu məsələyə daxili etirazını əsərdə dolaylı şəkildə ifadə etmişdir. O, ana dilindən uzaq düşməsinə mənəvi sıxıntı kimi təqdim edərək belə yazır:

“Qulluq həlqəsinə düşdü qulağım,
Qan vurdu beynimə, əsdi dodağım...”

Bu misralar Nizaminin məcburi şəkildə başqa dildə yazmağa münasibətini, daxili narahatlığını və aciz etirazını əks etdirir. Şairin

“Nə cürətim vardı ki, evdən qaçam,

Nə də gözüm vardı, xəzinə açam” fikirləri isə onun dövrün siyasi və maddi asılılıqları qarşısında seçim imkanının məhdud olduğunu göstərir [2, s. 16].

Nizami Gəncəvinin əsərlərində ədalətli hökmdar, mənəvi kamillik və insanlıq idealları xüsusi yer tutur. Onun qəhrəmanları vasitəsilə təqdim etdiyi dəyərlər dünya ədəbiyyatında ideal insan modelinin formalaşmasına təsir göstərmişdir. “Yeddi gözəl” və “İskəndərnamə” kimi əsərləri isə müvafiq olaraq ədəbi-mənəvi və siyasi-fəlsəfi ensiklopediya səviyyəsində qiymətləndirilir. Bütün bunlar göstərir ki, Nizami Gəncəvinin yaradıcılığı yalnız öz dövrü ilə məhdudlaşmır, həm Şərq, həm də Qərb ədəbiyyatına dərin təsir göstərərək ümumbəşəri ədəbi irsin ayrılmaz hissəsinə çevrilmişdir. Onun əsərlərində əks olunan ideyalar bu gün də aktuallığını qoruyur və dünya mədəniyyətində mühüm yer tutur.

“Dünya ədəbiyyatının dahi klassiki: Nizami Gəncəvi” mövzusunda yazılmış məqalələrdə böyük Azərbaycan şairinin yaradıcılığı tez-tez dünya ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələri ilə müqayisə olunur. Bu yanaşma təsadüfi deyil. Çünki Nizami Gəncəvinin poetik irsi yalnız Şərq ədəbiyyatına deyil, eyni zamanda Qərb bədii düşüncəsinə də güclü təsir göstərmişdir. Onun əsərlərindəki dərin fəlsəfi məzmun, yüksək bədii-estetik səviyyə və universal humanist ideyalar müxtəlif dövrlərin sənətkarları üçün ilham mənbəyinə çevrilmişdir.

Məhz bu səbəbdən Dante, Giovanni Bokkaçio, Vilyam Şekspir, Friedrix Şiller, İohan Volfvan fon Höte, Lord Bayron və Aleksandr Puşkin kimi klassiklər onun yaradıcılığının təsir dairəsindən kənarda qalmamış, müxtəlif formalarda bu irsdən bəhrələnmişlər. Onlar yalnız Nizami poetikasının bəzi motiv və ideyalarını mənimsəməklə kifayətlənməmiş, həm də onun sənətkarlığını yüksək qiymətləndirərək əsərlərində bu böyük şairə ehtiramlarını ifadə etmişlər.

Nizami Gəncəvinin yaradıcılığının ən diqqətçəkən cəhətlərindən biri onun bəşəri yanaşma tərzidir. Şair üçün milli mənsubiyyət anlayışı insanın mənəvi dəyərindən üstün deyildir. O, həm öz xalqına, həm də bütün bəşəriyyətə eyni humanist prizma ilə yanaşır. Onun əsərlərində əsas məqsəd insanı düşündürmək, onu mənəvi baxımdan saflaşdırmaq və kamilliyə doğru istiqamətləndirməkdir. Bu baxımdan Nizami yaradıcılığı yalnız ədəbi deyil, həm də etik-fəlsəfi məktəb kimi çıxış edir.

Dünya ədəbiyyatı tarixində xüsusi mövqeyə malik olan bu dahi sənətkar orta əsr Azərbaycan ədəbiyyatında yeni bir mərhələnin əsasını qoymuşdur. Onun əsərləri yalnız poetik yeniliklərlə deyil, həm də ictimai fikir tarixində irəli sürdüyü qabaqcıl ideyalarla seçilir. Bu ideyalar sürətlə yayılaraq müxtəlif xalqların ədəbiyyatına nüfuz etmiş və onların inkişafına müsbət təsir göstərmişdir.

Uzun zaman Şərq ölkələrində hər hansı bir istedadlı qələm sahibi özünün şairliyini isbat etmək üçün əvvəlcə Nizami Gəncəvi haqqında və ya onun əsərlərinin əsasında mükəmməl bir şeir, mənzumə, mənzum hekayət və s. yazıb hünərini göstərdikdən sonra ədəbi mühitdə qəbul olunması ciddi bir prinsip olmuşdur [3, s. 2].

Nizami Gəncəvinin yaradıcılığında qadın obrazlarının təqdimatı da xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Şair qadını yalnız estetik gözəllik simvolu kimi deyil, həm də ağıllı, uzaqgörən və mənəvi cəhətdən kamil şəxsiyyət kimi təqdim edir. Onun yaratdığı qadın obrazları ümumbəşəri idealların daşıyıcısı olmaqla yanaşı, dünya ədəbiyyatında ideal insan modelinin formalaşmasına xidmət edir. Bu obrazlar vasitəsilə Nizami Azərbaycan qadınının mənəvi ucalığını və zəngin daxili aləmini bədii şəkildə əbədiləşdirmişdir.

Şairin yaradıcılığının geniş coğrafiyada yayılmasında onun əsərlərini dövrün ədəbi ənənəsinə uyğun olaraq fars dilində qələmə almasının da mühüm rolu olmuşdur. Bu amil onun əsərlərinin daha geniş oxucu auditoriyasına çatmasına və dünya ədəbiyyatında sürətlə

tanınmasına şərait yaratmışdır. Nizami Gəncəvinin əsərlərinin ruhu, ideyaları və mənəvi kökləri Azərbaycan mədəniyyətinə bağlı olaraq qalır. Nizami Gəncəvi yalnız Azərbaycan ədəbiyyatının deyil, bütün dünya ədəbiyyatının ən böyük simalarından biridir. Onun zəngin irsi müxtəlif dövrlərdə və müxtəlif xalqlar arasında körpü rolunu oynayaraq bəşəri dəyərlərin təbliğinə xidmət etmiş və bu gün də aktuallığını qoruyub saxlamışdır.

Böyük Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi yaradıcılığı ilə yalnız öz dövrünün deyil, bütün zamanların ədəbi-fəlsəfi düşüncəsinə təsir göstərmiş nadir sənətkarlardandır. Onun əsərləri eşq, insanlıq və hikmət kimi ali dəyərləri özündə birləşdirərək həm Azərbaycan, həm də dünya ədəbiyyatı üçün bu gün də aktuallığını qoruyur. Nizami yaradıcılığı dərin məzmunu və yüksək bədii-estetik səviyyəsi ilə seçilərək Şərq poeziyasının incəliyini və cazibəsini dünya ədəbiyyatına təqdim etmişdir.

Şairin əsərləri yalnız poetik gözəllik nümunələri deyil, eyni zamanda zəngin mənəvi dəyərlər sistemidir. O, bədii söz vasitəsilə insanlara hörmət, ləyaqət, savad, müdriklik və ədalət kimi ümumbəşəri keyfiyyətləri aşılamiş, gələcək nəsillər üçün əbədi əhəmiyyət daşıyan ideyalar irəli sürmüşdür. Bu baxımdan Nizami Gəncəvinin yaradıcılığı təkcə ədəbiyyat deyil, həm də insanın mənəvi inkişafına xidmət edən bir məktəb kimi qiymətləndirilir.

Nizaminin zəngin və çoxşaxəli irsi dünya ədəbiyyatının inkişafına güclü təsir göstərmişdir. Onun əsərlərində əks olunan dərin fəlsəfi fikirlər, həyatın mənasına dair mülahizələr və yüksək humanist ideyalar müxtəlif xalqların ədəbi düşüncəsinə nüfuz etmişdir. Bu yaradıcılıq Yaxın və Orta Şərqdə geniş yayılmaqla yanaşı, Avropa ədəbiyyatında da böyük maraq doğurmuşdur.

Şairin əsərləri Fransa, Almaniya, İngiltərə və Rusiya kimi ölkələrdə də tədqiq olunmuş, müxtəlif dillərə tərcümə edilərək geniş oxucu auditoriyasına çatdırılmışdır. Bu ölkələrin alim və tədqiqatçıları Nizami irsini araşdıraraq onun haqqında elmi və publisistik əsərlər yazmış, beləliklə şairin dünya miqyasında tanınmasına mühüm töhfə vermişlər. Nizami Gəncəvinin yaradıcılığına olan marağın əsas səbəblərindən biri də onun geniş elmi dünyagörüşünə malik olmasıdır. Şair tarix, fəlsəfə, məntiq, poetika, astronomiya, həndəsə və coğrafiya kimi müxtəlif sahələrdə dərin biliklərə sahib olmuş və bu bilikləri əsərlərində ustalıqla əks etdirmişdir. Bu isə onun yaradıcılığına həm elmi, həm də bədii baxımdan yüksək dəyər qazandırmışdır.

Nizami Gəncəvi bir neçə dili mükəmməl bilməsi ilə də seçilirdi. O, Azərbaycan, fars, ərəb və pəhləvi dillərində sərbəst danışa və yaza bilirdi. Bu çoxdillilik ona müxtəlif xalqların ədəbiyyatını orijinaldan oxumaq və dəyərləndirmək imkanı vermiş, nəticədə onun yaradıcılığı daha zəngin və çoxşaxəli olmuşdur. Nizami Gəncəvi yaradıcılığı həm milli, həm də bəşəri dəyərləri özündə birləşdirərək dünya ədəbiyyatında xüsusi yer tutur və bu gün də insanları düşündürən, maarifləndirən və mənəvi kamilliyə səsləyən gücünü qoruyub saxlayır.

Nəticə

Nizami Gəncəvi yaradıcılığı son dərəcə zəngin və çoxşaxəli olduğu üçün onu hərtərəfli tədqiq etmək asan məsələ deyil. Şairin əsərlərində istifadə etdiyi mənbələri müəyyənləşdirmək isə daha mürəkkəb və dərin araşdırma tələb edir. Araşdırmalar göstərir ki, Nizaminin yararlandığı qaynaqlar arasında qədim əlyazmalar və müxtəlif yazılı abidələr mühüm yer tutmuşdur. Bu mənbələrin bir qismi zaman keçdikcə itib-batmış, günümüzə gəlib çatmamışdır ki, bu da tədqiqat prosesini daha da çətinləşdirir. Nizami Gəncəvinin yaradıcılığında folklorşünaslıq baxımından da mühüm əhəmiyyət daşıyan elementlər geniş yer tutur. Şairin şifahi xalq ədəbiyyatından qaynaq kimi istifadə etməsi aydın şəkildə hiss olunur. Onun əsərlərində xalq arasında dolaşan rəvayətlər, əfsanələr, hikmətli sözlər və motivlər bədii şəkildə yenidən işlənmişdir. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, bəzi folklor nümunələri müəyyən dövrlərdə geniş yayılmış olsa da, sonradan unudularaq itib. Bu

baxımdan ehtimal etmək olar ki, Nizaminin yaradıcılığında iz buraxmış bəzi folklor qaynaqları bu gün artıq mövcud deyil.

Şairin həyat tərzı də onun yaradıcılığına birbaşa təsir göstərmişdir. Xalqın içində yaşayan, onların düşüncə tərzini və dünyagörüşünü yaxından müşahidə edən Nizami əsərlərində sadə insanların həyatından, mənəvi dəyərlərindən və həyat fəlsəfəsindən geniş şəkildə bəhrələnmişdir. O, folklor motivlərini yüksək bədii ustalıqla ümumiləşdirərək universal mənə kəsb edən obraz və süjetlər yaratmışdır. Nizami yalnız şifahi ənənə ilə kifayətlənməmiş, yazılı mənbələrə də geniş şəkildə müraciət etmişdir. Bu, onun əsərlərinə həm bədii dərinlik, həm də elmi-fəlsəfi zənginlik qazandırmışdır. Beləliklə, onun poemalarında həm xalq yaradıcılığının sadəliyi və səmimiyyəti, həm də klassik elmi biliklərin sistemli təsiri vəhdət təşkil edir.

Nəticə etibarilə, Nizami Gəncəvinin əsərləri təkcə klassik ədəbiyyatın öyrənilməsi üçün deyil, həm də Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatının tədqiqi baxımından qiymətli mənbə rolunu oynayır. Onun yaradıcılığı itirilmiş və ya unudulmuş folklor qatlarının izlərini qoruyub saxlayan mühüm ədəbi xəzinə kimi böyük elmi əhəmiyyət daşıyır.

ƏDƏBİYYAT

1. Ağayev, Ə. Nizami və dünya ədəbiyyatı / Ə. Ağayev. Bakı: Azərbaycan Dövlət nəşriyyatı, 1964. 172 s.
2. Qasımov, C. Nizami Gəncəvinin milli və ədəbi kimliyi: mübahisələr və həqiqətlər // Nizami və Nəvai irsinin mif və folklor qaynaqları: Beynəlxalq Elmi Konfransın materialları, Bakı: 21-22 iyun, 2021. s. 13-26.
3. Həbibbəyli, İ. Nizami Gəncəvidən iqtibas // Ədəbiyyat qəzeti. 2021, 5 iyun.: [elektron resurs] / URL: <https://edebiyatqazeti.az/news/science/7399-nizami-genceviden-iqtibas>
4. Yaqubqızı, R. Dünya ədəbiyyatının dahi klassiki: Nizami Gəncəvi // Respublika qəzeti. 2023, 8 avqust. № 179, s. 11.
5. İsayev, O. Şifahi xalq ədəbiyyatı Nizami yaradıcılığının qaynağı kimi // Bakı: Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığı. 2021. № 2, s. 142-149.

Айтен АЛИЕВА

Доктор философии по филологии

ПОЭТИЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ НИЗАМИ ГЯНДЖЕВИ

РЕЗЮМЕ

Ключевые слова: Низами Гянджеви, Хамсе, мировая литература, азербайджанская литература, восточная поэзия

Творчество Низами Гянджеви является не только вершиной классической восточной поэзии, но и художественным воплощением глубокой фольклорной памяти. В поэтической системе, сформированной на основе его «Хамсе» (Пятерицы), органично сочетаются различные пласты устного народного творчества: мифологические представления, архаичные модели мира, сказочные и дастанские структуры, пословицы и мудрые изречения. Низами не просто заимствует эти элементы народного мышления, а перерабатывает их на высоком эстетическом уровне, адаптируя к своей индивидуальной художественной картине мира.

Часто встречающиеся в произведениях поэта героические сюжеты, образы идеальной любви, концепция справедливого правителя и мотивы человеческой судьбы,

проходящей через испытания, непосредственно питаются фольклорными истоками. Например, такие элементы, как магические события, сны и символы, испытания судьбы, напоминают поэтику сказки, в то время как путь духовного совершенствования героев перекликается с эпической традицией. Особое место в языке Низами занимают лаконичные и глубокие мысли, выражающие народную мудрость, – выражения, близкие к пословицам и поговоркам.

Низами Гянджеви освоил устное народное творчество не только на уровне тем и мотивов, но и с точки зрения образа мышления и мировоззрения. В его творчестве этические ценности народа – справедливость, верность, мужество, терпение и мудрость – составляют основу художественной идеи. Это делает произведения поэта ценными как на национальном, так и на общечеловеческом уровне. Творчество Низами выступает как совершенный образец искусства, возникший в результате синтеза письменной литературы и устного народного наследия, и именно эта особенность обеспечивает неизменную актуальность его поэзии.

Ayten ALIYEVA
PhD in Philology

THE POETIC HERITAGE OF NIZAMI GANJAVI **SUMMARY**

Keywords: Nizami Ganjavi, Khamsa, world literature, Azerbaijani literature, Oriental poetry

The creative body of work by Nizami Ganjavi is not only the pinnacle of classical Oriental poetry but also the artistic embodiment of deep-seated folkloric memory. Within the poetic system formed on the basis of his “Khamsa”, various layers of oral folk literature – mythological conceptions, archaic world models, narrative and epic structures, proverbs, and aphorisms – are organically integrated. Nizami does not merely replicate these products of folk thought; he reworks them at a high aesthetic level, adapting them to his individual artistic universe.

Heroic plots, idealized images of love, the conception of the just ruler, and the motifs of human destiny tested by trials – frequently encountered in the poet’s works – draw directly from folkloric sources. For instance, elements such as magical events, dreams, and symbols, as well as the trials of fate, evoke the poetics of fairytales, while the spiritual perfection of his protagonists resonates with the epic tradition. Concise and profound expressions of folk wisdom – akin to proverbs and maxims – occupy a special place in Nizami’s linguistic palette.

Nizami Ganjavi assimilated oral folk literature not only at the level of themes and motifs but also in terms of mindset and worldview. In his creative output, the ethical values of the people – justice, loyalty, bravery, patience, and wisdom – form the foundation of his artistic ideology. This renders the poet’s works valuable on both a national and universal scale. Nizami’s oeuvre serves as a perfect artistic paradigm emerging from the synthesis of written literature and oral heritage, a quality that ensures the enduring relevance of his poetry.

Daxil oldu: 20.05.2026-cı il